

Skriv din historia själv!

Till historielärarna

I detta häfte presenterar Landsarkivet i Östersund ett antal forskningsuppgifter avsedda för studerande i årskurs 9 i grundskolan och på gymnasiet. Uppgifterna varierar i svårighetsgrad och omfång. Ämnena är inriktade på Jämtland-Härjedalens historia, men belyser även mer allmängiltiga företeelser och händelseförlopp i vår moderna historia. Vi menar att ett lokalhistoriskt arbetssätt ger flera fördelar: den som gör en undersökning på arkivmaterial från vår bygd får t ex uppleva en närhet till historien som är både spännande och fantasieggande. Det är också något visst med att själv få skriva historia. De föreslagna ämnena är i huvudsak kopplade till olika typer av arkivmaterial, som förvaras i Landsarkivet och Föreningsarkivet. Till varje ämne finns även uppgift om lämpliga översiktsarbeten; Landsarkivet har ett omfattande referensbibliotek.

Våra ämnen är försedda med en kort rubrik och bakgrundstext. Vidare anges vilken typ av källmaterial som ska användas. Framtagning av material sker i samråd med personalen i Landsarkivets forskarexpedition och arbetet utförs i arkivets forskarsal. Till varje ämne har vi formulerat ett antal frågor, vilka ska besvaras i första hand. Inget hindrar givetvis att eleven under arbetets gång gör egna spännande upptäckter, som gör det möjligt att ta upp ytterligare frågor. Eventuella utvecklingar måste emellertid göras i samråd med läraren och Landsarkivets arkivarier. Sådana kontakter måste även tas om en elev redan från början vill "modifiera" ett föreslaget ämne; annars uppstår lätt problem med val av källmaterial etc.

Till eleverna

Tag chansen att utforska vår historia med hjälp av Landsarkivets och Föreningsarkivets arkivmaterial! I Landsarkivet förvaras flera hyllkilometer handlingar från statliga myndigheter som t ex länsstyrelsen, domstolarna men också från privatpersoner, företag och föreningslivet. Dessa handlingar är grunden för vår historieforskning; inte för inte brukar arkiven kallas "vårt minne". I detta häfte finner du en rad nya forskningsämnen, som ingen utforskat och skrivit om förut. Du kan göra intressanta upptäckter som du redovisar skriftligt i en uppsats. Tänk att själv sitta och följa en rättegångsförhandling i en dombok (protokollet från en domstol) från slutet av 1800-talet. Du kan vara den förste som läser en handling sedan den skrevs! Verkar det inte spännande? Att lära sig tolka skrivarens handstil och att förstå själva proceduren är faktiskt något av ett detektivarbete, för att inte tala om hur det är att "följa" personer i olika typer av källmaterial.

En stor del av ditt arbete kommer att bestå i att läsa handskrivna dokument. Det kan t ex gälla protokollen från rättegången mot en brottsling, eller att ta fram uppgifter om personer med hjälp av kyrkans bokföring ("kyrkböckerna"). Till en början kan det vara svårt att läsa

handskriven text, men du lär dig snart. Att läsa handskrifter äldre än tidigt 1800-tal tar dock längre tid att lära sig. Därför utspelas våra föreslagna ämnen huvudsakligen i slutet av 1800-talet och början av 1900-talet.

När du läser igenom ditt källmaterial, är det viktigt att du hela tiden gör noggranna anteckningar. Ibland kanske du måste göra en längre avskrift. Det är dessa anteckningar du använder dig av när du ska lösa din uppgift och skriva ihop din rapport. Fråga därför alltid arkivpersonalen, om du kör fast i en svårläst handstil. Ibland kan man fastna på ett enda ord...

Förutom själva arkivmaterialet kommer du att behöva historisk översiktslitteratur och uppslagsverk. För de här aktuella ämnena behöver du ta del av vissa avsnitt av Jämtlands och Härjedalens historia, fjärde och femte delen, eller Östersunds historia, del 3. I anslutning till ämnena ges även exempel på annan skriftlig referenslitteratur. Men det är även bra om du orienterar dig om huvuddragen i den allmänna historiska utvecklingen under den period som du ska utforska. Med hjälp av dina fynd i arkivmaterialet och de fakta du hittar i litteraturen, ska du sedan försöka lösa din forskningsuppgift. Försök även sätta in den lokala historien i ett större sammanhang!

Avsikten är att du ska göra en *skriftlig redovisning* av din uppgift. Den kan lämpligen följa denna modell:

Titelsida

Innehållsförteckning

Inledning

Ska innehålla:

Syfte och avgränsning (vad du tänker skriva om)

Metod och material (hur du gått tillväga, vilka källor du använt)

Ämnesbehandling (avhandling)

Här redogör du för själva undersökningen. Tänk på att du skriver för läsaren.

Använd underrubriker!

Avslutning

Här anknyter du till din uppgift, alltså de frågor som du i inledningen sade att du skulle söka svaren på! Vad kom du fram till? Försök analysera och förklara!

Noter

Noter använder du för att redovisa var du hämtat en viss uppgift. Använd löpande numrering: 1,2,3 ...osv. Samla alla noter i ett avsnitt efter "Avslutning". Se t ex notsystemet i Jämtlands och Härjedalens historia, femte delen.

Bilagor

Här kan du som illustration lägga t ex kopior av en sida ur någon eller några av de källor, som du använt.

Käll- och litteraturförteckning

Här ska du redovisa det material, som du använt i din undersökning. Skilj mellan *Källor* och *Litteratur* enligt följande exempel!

Källor

Otryckta källor (t ex domböcker, brev, dagböcker, kyrkböcker)

Tryckta källor (statistik, uppslagsverk m.m.)

Litteratur

Rolén, Mats: Jämtlands och Härjedalens historia, femte delen, 1880-1980. (Uddevalla 1990)

Vi hoppas våra ämnen ska locka intresserade studenter, som får chansen att upptäcka hur spännande det är att forska utifrån vårt rika arkivmaterial. Forskningsuppgifterna utgör samtidigt viktiga byggstenar i vår lokala historia.

Östersunds landsarkiv i augusti 1993

Lars Rumar

Landsarkivarie

Mats Rolén

Docent i historia

Projektansvarig

Nytryck april 1996, november 2000

Redigering juni 2011 av Jim Hedlund och Eva Tegnhed

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

	sidan
Brott och straff 5
Kommunikationer	6
Samhället i gungning	8
Människors levnadsvillkor	11
Socialhistoria.....	13
Skolans värld	15
Militära frågor	16
Miljö, turism	17
Folkrörelser	19
Idrottshistoria	25

BROTT OCH STRAFF

Mord i Nyhems socken

I fångullorna från länsfängelset i Östersund finner vi att en man vid namn Gustaf Ny från Nyhems socken intogs på fängelset 1879. Han dömdes för mord och skickades bort för att avtjäna sitt straff.

Uppgift

Klarlägg omständigheterna kring mordet! Vem var offret? Varför begicks mordet? Varifrån kom mördaren och vilken bakgrund hade han? Ger rättegångsprotokollen några upplysningar om hur folket levde i Jämtlands skogsbygder under 1870-talet? Vilka domstolar dömde Gustaf Ny och var avtjänade han straffet? Vad skrev ortspressen om mordet? Gör också en etisk värdering av brottet och straffet, där du jämför 1870-talet med idag.

Källor

Fångullor i länsfängelsets arkiv. Därifrån görs hänvisningar till domar i Revsunds tingslag. Ärendet behandlas vid urtima ting. (Landsarkivet)
Kyrkböckerna för Nyhems församling ger uppgifter om personen Ny. (Landsarkivet)
Ortstidningar på mikrofilm. (Länsbiblioteket)

Litteratur

Taussi Sjöberg, Marja: Brott och straff i Västernorrland 1861-1890. (1981)

Den olycklige tjuven Jonas Jonsson från Hammerdal

Den 20 juli 1868 dömdes Jonas Jonsson från Sikås i Hammerdal till 3 års fängelse för stöld av fälltacken, lite korn och ett får i Hammerdals kyrkostugor. Han sändes iväg till Långholmen i Stockholm och sedan försvinner han. Några brev hem till familjen i Sikås är det enda vi har kvar.

Uppgift

Tag närmare reda på vad som hände! Vem var Jonas och varför kan han ha stulit? Säger domstolsprotokollen något om villkoren i den tidens samhälle? Hur gick det för familjen?

Källor

Fångullor i länsfängelsets arkiv ger upplysningar om när och var han rannsakats. (Landsarkivet)
Undersök de angivna domstolsprotokollen. (Landsarkivet)
Kyrkböcker för Hammerdals församling. (Landsarkivet)
Kopior av hans brev från Långholmen. (Landsarkivet)

Litteratur

Taussi Sjöberg, Marja: Brott och straff i Västernorrland 1861-1890. (1981)

Barnamord i Ytterhogdal

I fångrullan för länsfängelset 1871 återfinns man Kjerstin Larsdotter från Ytterhogdals socken. Hon var intagen misstänkt för barnamord. Hon dömdes också för detta.

Uppgift

Vem var Kjerstin Larsdotter? Vilka var omständigheterna bakom mordet? Hur kan hennes liv ha sett ut och varför kan hon ha dödat sitt eget barn? Säger protokollen något om kvinnors liv i allmänhet? Vilka domstolar dömde henne och var avtjänade hon sitt straff? Var barnamord vanliga? Skrev ortstidningarna något om brottet?

Källor

Fångrilla för länsfängelset i Östersund. I denna hänvisas till vilken domstol hon dömdes vid och vad straffet blev. Landsarkivets register till fångrullan underlättar sökandet och kan användas för att undersöka vilka straff som var vanligast. (Landsarkivet)
Kyrkböcker för Ytterhogdals församling. (Landsarkivet)

Litteratur

Taussi Sjöberg, Marja: Brott och straff i Västernorrland 1861-1890 (1981), m fl böcker om kvinnofrågor.
Frykman, Jonas: Horan i bondesamhället. (1977)
Jakobsson, Svante - Jakobsson, Sten W: Orons och förtviflans gerningar. (1987)

KOMMUNIKATIONER

Länets första trafikförseelse?

Sommaren 1907 inträffade en trafikolycka i Kakuåsens by, på landsvägen Gåxsjö-Ottsjön. En bil hade fått möte med en hästskjuts, varvid hästen hade blivit skrämmd och kusken tvingats styra över diket. Ekipaget hade välvt och en av passagerarna hade skadats. Bilföraren, jägmästare Knut Falck, instämde till tinget och krävdes på skadestånd.

Uppgift

Redogör för händelsen med hjälp av dombokens referat. Vilka trafiklagar fanns och vilken lag dömdes han efter? Hade han körkort? Hur kan vägen ha sett ut och vem svarade för väghållningen? Vilket bilnummer hade jägmästare Falck? Vad skrev man i ortspressen?

Källor

Dombok för häradsrätten i Lits tingslag, hösttinget 1909. (Landsarkivet)
Länsmannens i Hammerdals distrikt vägsyneprotokoll, Hammerdals vägdistrikts arkiv. (Landsarkivet)
Bilregistret och körkortsregistret i Jämtlands länsstyrelses landskanslis arkiv. (Landsarkivet)
Sveriges Rikes lag och äldre uppslagsböcker.

Litteratur:

Schylberg, Sven: När bilen kom till Jämtland. I Jämten 1979.
Uhno, Ax.: Vägvesendets utveckling i Jämtlands län. (1940)

Olovligt förande av ångaren Thomée

Per Henriksson, Ammer, Revsunds socken, instämde till häradsrätten i Revsunds tingslag

vintern 1878 för att utan behörighet ha fört befälet (varit "kapten") på ångaren Thomée vid några tillfällen sommaren 1877. Thomée trafikerade vid denna tid Revsundssjön.

Uppgift

Leta reda på det aktuella ärendet i domboken (serie AI) för häradsrätten i Revsunds tingslag från vintertinget 1878. Skriv av de anteckningar om händelseförloppet som står där (paragraf 68) och följ frågans fortsatta handläggning. Vem var Per Henriksson, som tydligen kunde hantera en ångbåt? Hur kom det sig att Thomée gick i trafik på Revsundssjön? Varför hamnade båten sedermera på Storsjön? Redogör också för vilken betydelse ångbåtarna hade i det jämtländska samhället på 1870-talet?

Källor

Domböcker för häradsrätten i Revsunds tingslag. (Landsarkivet)
Husförhörslängd för Revsunds församling (mikrokort). (Landsarkivet)

Litteratur:

Jämtlands och Härjedalens historia, fjärde delen. (1962).
Modig, Evert: Ångbåtarna på Jämtlands sjöar. (1986)

Vem ägde de första veteranbilarna?

Strax efter 1900 kom bilen till länet och inte långt därefter motorcyklarna. Samhället var inte särskilt väl förberett på detta. Men snart började man registrera fordonen, det skapades regler för körkort, vägarna förbättrades osv.

Uppgift

Kartlägg de första hundra bilarna och motorcyklarna i länet. Vilka yrken hade ägarna? Vilken ålder hade de? Var bodde de? När började bussar och lastbilar komma? Vilka bil- eller motorcykelmärken hade de? Vilka sålde bilar? Hur påverkades bilismen i länet?

Källor

Automobilregistret i länsstyrelsens landskanslis arkiv. (Landsarkivet)
Annonserna i ortspressen (mikrofilm). (Länsbiblioteket).
Bildarkivet på läns museet.
Svea Rikes lag.

Litteratur:

Schylberg, Sven: När bilen kom till Jämtland. I Jämten 1979.
Uhno, Ax.: Vägvesendets utveckling i Jämtlands län. (1940)
Viksten, Carl C:son: Om Jämtlands läns kommunikationer. Särtryck ur Östersunds-Posten 1920.
Jämtlands och Härjedalens historia, femte delen. (1990)

SAMHÄLLET I GUNGNING

Nödåren i slutet av 1860-talet

Åren 1865, 1867 och 1869 drabbades vårt län liksom övriga landet av svår missväxt. Till det yttre hade missväxten sitt ursprung i extremt sena vårar följda av tidiga frostnätter under sensommaren. Odlingen av brödsäd led svårt av avbräck, vilket gjorde det svårt att få fram utsäde under de mellanliggande mera normala åren. Resultatet blev dyrtid och knapphet på livsmedel. Länsstyrelsen försökte lindra nöden genom att ge de mest utsatta socknarna undsättningslån av spannmål ur statens magasin i länet och inköpte även spannmål från södra Sverige. Svårigheterna förstärktes av de dåliga kommunikationerna - järnvägen stod klar först 1882.

Uppgift

Beskriv hur nödåren drabbade länet. Studera om nödåren avspeglar sig i befolkningsutvecklingen: födelse- och dödstal, ingångna äktenskap och emigration. Gör en jämförelse mellan en bondesocken i Storsjöbygden och en skogssocken i Härjedalen!

Källor

Födelseböcker, dödböcker, vigselböcker, flyttningsböcker, husförhörslängder (mikrokort). (Landsarkivet)

Länsstyrelsens arkiv, handlingar ang. undsättning. (Landsarkivet)

Litteratur

Rolén, Mats: Befolkningsförändringar i Bodsjö under 1800-talet. I Bodsjöboken 1980.

Häger Olle, Torell Carl, Villius Hans: Ett satans år. Norrland 1867. (1978)

Revolutionen i Sveg

I början av maj 1918 inträffade ett uppmärksammat upplopp i Sveg. En del kallade händelsen "revolutionen i Sveg", andra talade om "fyllebråk". Till bilden hör att händelsen inträffade i en politiskt känslig tid; den ryska revolutionen var brännande aktuell och flera andra länder - bl a vårt eget - ansågs befinna sig på randen till en liknande utveckling. Lokalt i Härjedalen hade just en långvarig strejk vid Inlandsbanebygget avblåsts.

Uppgift

Gå igenom vad som kom fram vid rättegången! Hur rapporterade länets tidningar om händelserna i Sveg? Gå igenom ÖP, Jemtlands-Tidning och Nya Jemtland! Fanns det liknande händelser på andra håll i Sverige?

Källor

Domböcker för häradsrätten i Svegs tingslag. (Landsarkivet)

Tidningar på mikrofilm. (Länsbiblioteket)

Litteratur

Rolén, Mats: Jämtlands och Härjedalens historia, femte delen. (1990)

Året då drottningen förlorade sin parasollkrycka

År 1909 invigdes järnvägen Mora-Sveg. Kungaparet var på plats vid invigningen i Sveg den 15 juli. Då hände något uppskakande. Drottningen förlorade sin fina parasollkrycka.

Landshövding och polis kopplades in och nervositeten var stor.

Detta är kanske en bagatell i historien men den speglar en samhällssyn, som låg bakom den storstrejk, som också bröt ut detta år. Många fruktade en samhällsomvälvning och nervositeten kring kryckan speglade kanske oron för sabotage.

Uppgift

Storstrejken 1909 är den största strejk Sverige har haft. Den bevakades noga av myndigheterna. Genom länsstyrelsen kan man få mycket information om hur omfattande strejken var i länet och vad samhället gjorde. Tag reda på det och studera vad man skrev i ortspressen! Jämför!

Ta gärna också fram den lilla historien om den förlorade parasollkryckan och se efter vad du kan få ut av den.

Källor

Länsstyrelsens landskanslis diaries (serie BI) och inkomna brev (serie DIB) samt brevkoncept (serie AIIA) innehåller korrespondens om strejken. Observera särskilt rapporterna från kronofogdarna. (Landsarkivet)

Handlingar om drottningens krycka finns i länsstyrelsens landskansli (EXXV:9). (Landsarkivet)

Ortstidningar på mikrofilm. (Länsbiblioteket)

Litteratur

Bromée, Nils: En bok om Sveg och Härjedalen. (1974)

Litteratur om storstrejken.

Hissmofors 1909

Jämtlands län har inte i någon större utsträckning varit ett industrialiserat län men vissa nedslag finns. En på många sätt typisk industriort finns dock, Hissmofors. 1909 är det storstrejk i Sverige men hur var stämningarna i Hissmofors?

Uppgift

Hur såg en industriort som Hissmofors ut 1909? Hur stor var befolkningen och hur många arbetade vid fabriken? Undersök fackföreningens handlingar mot fabriksledningens handlingar, hur var relationerna mellan fack och arbetsgivare? Diskuterades strejken och hur var stämningarna? Vilka löner och förmåner hade arbetarna och vilka krav ställdes?

Källor

Hissmofors AB:s arkiv. (Landsarkivet)

Svenska pappersindustriarbetareförbundet avd. 25 Hissmofors. (Föreningsarkivet, som är inrymt i Landsarkivet)

Svenska sågverksindustriarbetareförbundet avd. 70 Hissmofors. (Föreningsarkivet)

Svenska träindustriarbetareförbundet avd. 465 Hissmofors. (Föreningsarkivet)

Litteratur

Rolén, Mats: Jämtlands och Härjedalens historia, femte delen. (1990)

Hellspong, Mats: Korset, fanan och fotbollen. Folkrörelsernas kulturmiljö i ett jämförande perspektiv. (1991)

Hissmofors lever. Historik över verksamheten vid och omkring Hissmofors pappersmassefabrik och sågverk. Hissmofors skrivarverkstad. (1979)

Hissmofors AB. Minnesskrift med anledning av företagets femtioårsjubileum. (1944)

MÄNNISKORS LEVNADSVILLKOR

Franska sjukan

Under 1800-talet var könssjukdomen syfilis - franska sjukan eller venussjukan som man brukade kalla den, vanlig. Det är en otäck sjukdom, som kan ge allvarliga fel på hjärta och

hjärna. De sjuka i syfilis vårdades på kurhuset i Östersund - en föregångare till våra dagars lasarett. Där tog man också emot sinnessjuka.

Uppgift

Gå igenom kurhusets sjukjournaler under några år och gör upp en lista över de sjuka. Försök se om du kan se något mönster. Vilka botemedel använde man sig av. Undersök några patienter särskilt och undersök vad det blev av dem.

Försök också göra dig en bild av hur detta kurhus såg ut. Hur många patienter hade man på en gång och vilka sjukdomar hade de.

Källor

Jämtlands läns lasarets arkiv, vars äldsta delar avser kurhuset. (Landsarkivet)
Kyrkböcker. (Landsarkivet)

Litteratur

Åman, Anders: Om den offentliga vården. (Uddevalla 1976)
Östersunds historia, del 1-3. (1936, 1986)

Håll och stygn, brännsjuka eller rötfeber

Sjukdomar och död har plågat världen i alla tider. På olika sätt har man försökt göra något åt det. I mitten på 1700-talet började det skapas en befolkningsstatistik, som gör det möjligt att följa vad som hände med befolkningen socken för socken.

Uppgift

Översätt dåtidens sjukdomsnamn till moderna uttryck. Vilka dödsorsaker var vanligast? Hur fördelade de sig på åldrar? Vad kunde man göra för att minska dödligheten? Hur såg befolkningspyramiden ut i din hemsocken 1850? Hur skiljer den sig från nutidens? Hur kom befolkningsstatistiken till?

Källor

Kyrkoarkivens statistiska tabeller. (Landsarkivet)

Litteratur

Brännström, Anders: De kärlekslösa mödrarna. (1984)
Rumar, Lars och Fahlén, Kerstin: Spädbarnsdödligheten i Jämtlands län. I HUR, nr 2. (1987)(Skriftserie utgiven av Landsarkivet i Östersund och Föreningsarkivet i Jämtlands län)
Hansen, Kjell: Dödsorsaker i Jämtland och Härjedalen under 1700-talets slut och 1800-talets början. I HUR, nr 2. (1987)
Hofsten, Erland: Svensk befolkningshistoria. (1986)

Spanska sjukan

Influensor drabbar oss då och då. Det är tider av mycket klagomål och fulla läkarmottagningar. Men influensor har det alltid funnits och de var förr ofta mycket farliga. Den sista stora influensaepidemin var Spanska sjukan 1918, som spred sig som en löpeld, framför allt genom Norrland. Tusentals människor dog, inte bara i grupper med nedsatt

immunförsvar (t ex unga och gamla eller redan sjuka), utan i alla åldrar och samhällsskikt. Spanska sjukan härjade illa även i Jämtlands län. Blev du vaccinerad mot "svininfluensan"? En av anledningarna till att man genomförde en massvaccination i Sverige under 2009 var att den hörde till samma typ av virus som spanska sjukan. Myndigheterna ville inte riskera en sådan farlig pandemi igen.

Uppgift

Tag genom Förste provinsialläkarens årsberättelser och skrivelser reda på hur epidemin spred sig i länet och hur man sökte skydda sig mot den. Se också på vad man skrev i pressen.

Får du tid över kan du se på några fler år och se vilken bild av sjukdomar, sjukvård och hälsovård man får i läkarnas årsberättelser.

Källor

Förste provinsialläkarens årsberättelser. (Landsarkivet)
Ortstidningarna på mikrofilm. (Länsbiblioteket)
Diverse tryckt litteratur.

SOCIALHISTORIA

Inte bara Kristina och Karl-Oskar

Kristina och Karl-Oskar Nilsson hette huvudpersonerna i Vilhelm Mobergs utvandrarromaner *Utvandrarna*, *Invandrarna*, *Nybyggarna* och *Sista brevet till Sverige*. Familjen ingick i en grupp utvandrare som våren 1850 lämnade Ljuders socken i Småland för att söka "nytt land", "ett land utan husbönder" - motiven växlade - i USA. De kom efter en strapassrik resa till delstaten Minnesota. Den ligger i den del av USA som kallas

mellanvästern, en bördig jordbruksbygd med omväxlande natur och ett klimat ganska likt det svenska.

Kristina och Karl-Oskar tillhörde pionjärerna i den svenska amerikautvandringen, vilken pågick fram till ca 1930. Under denna period utvandrade drygt en miljon svenskar till Nordamerika. Sveriges folkmängd var vid 1800-talets mitt ca 4,5 miljoner, vilket ger ett mått på emigrationens väldiga omfattning.

Utvandringen måste ses mot bakgrund av den kraftiga folkökningen och förändringarna i samhället under 1800-talet. Dit hör bl a den väldiga ökningen av den s k obesuttna befolkningen på landsbygden, dvs torpare, statare, backstugusittare, pigor, drängar och inhysesghjon. Dessa människor försörjdes inom jordbruket, men ägde själva inte någon jord. Emigrationen blev en "säkerhetsventil" mot överbefolkning. När Sverige sedan under senare delen av 1800-talet började industrialiseras, gick även en flyttningsström från landsbygdens torp och backstugor till industriorter och städer.

Även från Jämtland och Härjedalen var amerikautvandringen omfattande: drygt 20 000 personer sökte under perioden 1850-1930 lyckan på andra sidan Atlanten. Medan Sveriges emigration kulminerade under 1880-talet, nådde länets utvandrarsiffror sin högsta nivå först efter sekelskiftet 1900.

Uppgifter

1) Undersök amerikautvandringen från en socken i centrala Jämtland i samband med de s k nödåren 1867-69! Hur många emigrerade? Reste de familjevis eller ensamma? Vilka yrkesgrupper tillhörde de? Var emigranterna födda i den församling som de lämnade? Hur gamla var emigranterna?

2) Gör motsvarande undersökning i en typisk skogssocken - t ex Hällesjö i Östjämtland - men under 1880-talet!

3) Undersök emigrationen från någon av socknarna Näskott, Alsen, Mattmar, Mörsil eller Undersåker under 1890-talet! Förekom emigration till andra länder än USA, Kanada och Norge?

Gemensamt för alla ämnena: Försök med hjälp av litteratur, dagböcker och brev (tryckta eller otryckta) att ge en bild av hur en amerikaresa gick till, vad biljetten kostade, var emigranterna bosatte sig och hur de lyckades!

Gör också en jämförelse mellan de förhållanden och omständigheter som rådde för flyktingarna under slutet av 1800-talet med de flyktingar som finns i världen idag!

Källor

Information om emigrationen från en församling inhämtas från kyrkans folkbokföring (mikrokort). (Landsarkivet)

Landsarkivet har även ett omfattande register över alla emigranter.

För att undersöka utvandringen i detalj behöver du gå igenom in- och utflyttningslängderna. Där finns namn på dem som flyttat till eller från en församling samt uppgift om

varifrån de kommit eller vart de flyttat ut. För familjer är som regel endast huvudpersonens namn - vanligen mannens - angivet. För att få mer information om emigranterna måste du gå till husförhörlängden, som var folkbokföringens huvudbok (mikrokort). (Landsarkivet) Landsarkivet har ett antal amerikabrev i sina samlingar. Dessa brev ger värdefull information t ex om hur resan gjordes eller om livet i det nya landet.

Litteratur

En bred översikt ger Norman, Hans & Runblom, Harald: Amerikaemigrationen. (1980)
En intressant bild av ett jämtländskt emigrantöde ger Amerikafällan - Anton Swansons dagböcker 1906-1914. I HUR, nr 3. (1989)
Rolén, Mats: Jämtlands och Härjedalens historia, femte delen. (1990)

En sågverksarbetarfamilj i Bräcke år 1897

Bräcke ångsåg grundades i slutet av 1870-talet i samband med att järnvägen byggdes. Sågverket var sedan i drift ända till åren kring 1970, då det revs. Bräckesågen är en typisk representant för de många sk järnvägssågverk, som etablerades i Jämtland under 1880-talet. Dessa sågverk var landskapets första egentliga industrier. Via järnvägen kunde sågverken skeppa ut sina produkter på den inhemska och internationella marknaden. En av arbetarna vid bräckesågen var A G Pettersson.

Uppgift

Försök hitta A G Pettersson i avlöningslistan för Bräcke ångsåg år 1897. Hur mycket tjänade han? Vilken var hans titel? Vad innebar hans arbete? Låg hans inkomster över eller under genomsnittet för sågverkets arbetare? Vilka andra yrkestitlar hade sågverksarbetarna? Fanns det inkomstskillnader mellan olika kategorier arbetare? Hade A G Pettersson familj? Var de infödda bräckebor eller inflyttare?

Källor

Arbetarnas namn, titel, antal och inkomst inhämtas ur avlöningsbok i AB Bräcke ångsågs arkiv. (Landsarkivet)
Uppgift om födelseort och familjeförhållanden utreds via husförhörlängden för Bräcke församling (mikrokort). (Landsarkivet)

Litteratur

Hård var striden. Arbetarminnen från Bräckebygden 1850-1920, del 1. (1982)
Rolén, Mats: Jämtlands och Härjedalens historia, femte delen. (1990)

SKOLANS VÄRLD

Folkskolan kommer till din hemsocken

Folkskolan gjorde sitt inträde under 1800-talet. Frågan diskuterades mycket i sockenstämmor och kommunalstämmor. Det tillsattes folkskoleinspektörer, som skulle övervaka kvaliteten på skolorna, följa att undervisningen sköttes m.m.

Uppgift

Beskriv vilka ämnen man undervisade i, vilka regler som fanns. När byggdes riktiga skolhus? Under vilka tider undervisades barnen? Hur stora var klasserna och vilka åldrar

gick i klasserna?

Källor

Sockenstämmoprotokoll och skolrådsprotokoll i kyrkoarkiven. (Landsarkivet)
Skolstyrelse- och skolhandlingar i kommunarkiven.
Folkskoleinspektörernas arkiv. (Landsarkivet)

Litteratur

Ett folk börjar skolan. Folkskolan 150 år 1842-1992. (1992)
Florin, Christina: Kampen om katedern. (1987)
Marklund, Göran och Marklund, Hans: Skola i glesbygd - en krönika i text och bild om folkundervisningen i Jörns socken. (1982)

Läroverket

Fram till mitten av 1960-talet kallades gymnasierna läroverk. Det var en urvalsskola, där en betydligt mindre del ungdomar gick än idag.

Uppgift

Genom Östersunds läroverks arkiv, som finns i Landsarkivet, kan du göra många studier om vad elever kunde och gjorde i denna skola. Du kan t ex studera vilka ämnen man behandlade i svenskuppsatserna, hur man skrev och hur man rättades. Kanske kan du hitta uppsatsen från någon känd person.

Du kan också studera vilka ämnen man läste vid olika tidpunkter. Vad var samhällsnyttan med de ämnen man undervisade i? Gör en jämförande analys med de ämnen och den tid vi har idag. Vilka regler gällde i skolan, hur var fördelningen mellan manliga och kvinnliga lärare, manliga och kvinnliga gymnasister osv.

Källor

Östersunds läroverks arkiv. (Landsarkivet)

Litteratur

Bohman, Lennart: Ett landsortsläroverk. Studier kring Visby gymnasium 1821-1979. (1971)
Jacobsson, Hans: Sapientia duce. Östersunds elementarskola och läroverk 1847-1947. (1974)

MILITÄRA FRÅGOR

När I 5 skulle läggas ner - debatten våren 1936

Våren 1936 diskuterade riksdagen nedläggning av ett antal regementen. Ett av de hotade regementena var Jämtlands fältjägarregemente i Östersund. I 5 blev till slut kvar (och fanns kvar ända till 2004), men hur reagerade man i länet när man nåddes av uppgifterna om att I 5 var nedläggningshotat?

Uppgifter

a) Försök att med hjälp av ÖP och LT skapa dig en bild av hur man såg på hotet mot I 5 här

i länet! Gå igenom tidningarna för perioden mars t o m 15 juni 1936. Finns det några avgörande åsiktsskillnader mellan den konservativa ÖP och den socialdemokratiska LT? Knyt diskussionerna till det världspolitiska läge som rådde.

b) Jämför debatten 1936 med den 2004 när regementet faktiskt lades ner. Hur såg argumenten ut? Hur såg man på hotet från andra länder? Jämför Sveriges roll i världen under de olika tidsepokerna.

c) Det har funnits regementen i Östersund och Jämtland ända sedan 1646 när landskapet erövrades av danskarna. Givetvis har detta påverkat staden och området. Vilka spår kan du hitta?

Källor

ÖP och LT på mikrofilm. (Länsbiblioteket)

Riksdagstryck.

Östersunds stadsfullmäktiges handlingar. (Landsarkivets bibliotek)

Östersunds stadsfullmäktiges handlingar i original. (Östersunds kommuns arkiv)

Litteratur

Rolén, Mats: Jämtlands och Härjedalens historia, femte delen. (1990)

Spion gripen i Ragunda!

Enligt landshövding Johan Widéns dagbok greps år 1913 en misstänkt spion i Ragunda i samband med en stor militärmanöver.

Uppgift

Klarlägg spioneriets omfattning! Vem var den gripne? Vilka var hans motiv? Tror du att hans nationalitet var honom till fördel eller nackdel? Vad skrev tidningarna om "affären"?

Källor

Johan Widéns dagböcker, del 1. (Landsarkivets bibliotek)

Välj någon av länets dagstidningar: ÖP, Jemtlands-Tidning eller Jemtlands-Posten på mikrofilm. (Länsbiblioteket)

Dombok för häradsrätten i Ragunda tingslag. (Landsarkivet)

Fångrolla för länsfängelset, ett nummer över 200. (Landsarkivet)

MILJÖ, TURISM

Frösötornets historia

För drygt hundra år sedan byggdes det första utsiktstornet på Östberget.

Uppgift

Beskriv Frösötornets tillkomst! Varför byggdes tornet just vid denna tid? Vad kostade det att gå upp i tornet? Vem ägde det? Fanns det andra utsiktstorn på Frösön? Vem uppförde dem?

Källor

Svenska turistföreningens årsskrift 1886-90.
Frösö hembygdsförenings arkiv. (Föreningsarkivet)
Länsmuseets arkiv.

Litteratur

Järnfeldt-Carlsson, Marta: Landskap, jaktvillor & kurhotell. (1988)
Rolén, Mats: Jämtlands och Härjedalens historia, femte delen. (1990)

Flygfält mitt i fjällvärlden?

I Gröndalen i Anarisfjällen finns en stor platå, som formats av den senaste nedisningen. På denna ur geologi- och naturskyddssynpunkt märkliga plats övervägde man 1945 att anlägga en flygplats för segelflyg. Man tycks även ha övervägt att satsa på ett fjällhotell. Planerna gick emellertid om intet, som väl var får man väl säga.

Uppgift

Utred bakgrunden till och den tänkta utformningen av flygfältet i Anaris! Vem eller vilka väckte förslaget? Hur såg man på det inom Jämtlands läns landsting respektive Jämtlands turistförening? Reagerade Svenska naturskyddsföreningen mot planerna? Varför blev projektet aldrig av?

Källor

Jämtlands läns landstings handlingar 1945 (tryckta).
Jämtlands turistförenings arkiv. (Föreningsarkivet)
Sveriges Natur - tidskrift och årsbok. (Länsbiblioteket)
Ortspressen på mikrofilm. (Länsbiblioteket)

Konflikter om Tännforsen

Under åren 1935-42 pågick flera uppmärksammade konflikter om Tännforsen. Ursprunget till dessa låg i att den som ägde större delen av marken vid forsen - änkefru Ellen Lithander i Helsingborg - ville hindra strömmen av turister till Svenska turistföreningens anläggning vid forsen. Vägen till STF:s anläggning gick nämligen över Lithanders mark; hon ägde följande genom arv efter sin vid sekelskiftet avlidne man, grosshandlare Lars E Lithander, även större delen av forsen. Frågan avgjordes till slut genom att staten via Vattenfall köpte forsen och en del av hennes mark.

Uppgift

Skildra konfliktens förlopp och ursprung! Vad ville fru Lithander och vad ville STF? Hur ser du på enskilt ägande av naturtillgångar av denna typ? Hur ställde man sig i riksdagen och i länet i allmänhet till vattenfallsutbyggnaden?

Källor

Svenska turistföreningens årsskrift 1935-42. (Länsbiblioteket)

Jämtlands turistförenings arkiv. (Föreningsarkivet)

Litteratur

Rolén, Mats: Jämtlands och Härjedalens historia, femte delen. (1990)

Riksdagstryck och tidningar.

Bergbana i Åre

Med järnvägens invigning 1882 öppnades Jämtland och dess fjällvärld på allvar för turismen. Enligt en artikel i STF:s årsskrift fanns redan 1891 tankar på att bygga en bergbana i Åre.

Uppgift

Hur tänkte sig författaren att bergbanan skulle konstrueras? Varifrån hade han (A G Högbom) tagit sina förebilder? När fick Åre sin bergbana? Vilken utformning fick den jämfört med det ursprungliga förslaget?

Källor

Svenska turistföreningens årsskrift 1891. (Länsbiblioteket)

Litteratur

Järnfeldt-Carlsson, Marta: Landskap, jaktvillor & kurhotell. (1988)

Rolén, Mats: Jämtlands och Härjedalens historia, femte delen. (1990)

Waller, Martin: Åre - en krönika i ord och bild. (1986)

FOLKRÖRELSER

När kom nykterhetsrörelsen till din hemort?

Nykterhetsrörelsen - främst IOGT - kom till Sverige 1879 och blev snart en väldig folkrörelse. Den samlade många medlemmar, i synnerhet i Jämtlands län. Vårt län var fram till 1940-talet det "främsta godtemplarlandet".

Uppgift

När grundades den första nykterhetslogen (föreningen) i din hemort? Vilka var dess första medlemmar? Hur såg verksamheten ut, d v s vad gjorde man på sina möten och sammankomster? Hur mycket var nytta, hur mycket var nöje? Försök även att ge en bild av nykterhetsrörelsen i stort! Redogör också för alkoholens roll i samhället vid den här tiden. Jämför alkoholdebatten från slutet av 1800-talet med den som förs idag.

Källor

Protokoll och andra handlingar från en nykterhetsloge. (Föreningsarkivet)

Litteratur

Sundin, Bosse: Nykterhetsrörelsen. I Östersunds historia, del 3. (1986).

Världens största ordenshus

År 1882 bildades de första nykterhetslogerna i Östersund och länet. 1883 uppförde sju nykterhetsloger i staden ett gemensamt ordenshus inför storlogemötet som hölls 1884 med 3000 deltagare. Ända in på 1950-talet räknades ordenshuset som det största i världen i sitt slag. Förutom att fungera som ordenshus blev huset även Östersundarnas teaterscen.

Uppgift

Följ "Gamla Teaterns" rika historia. Från uppförandet fram till nutidens debatt om eventuell rivning för att därefter bli hotell.

Källor

Arkivmaterial från de sju logerna som uppförde ordenshuset. (Föreningsarkivet)

Jämtlands läns distrikt av IOGT-NTO:s arkiv. (Föreningsarkivet)

Jämtlands läns teaterförenings arkiv. (Föreningsarkivet)

Östersunds goodtemplares byggnadsaktiebolags arkiv. (Föreningsarkivet)

Litteratur

Gamla Teatern - en synnerligen märklig byggnad. (1989)

Hansen, Kjell: Folkrorelsebyggnader i Östersunds kommun. Rapport i Föreningsarkivet. (1988)

Hansen, Kjell: Under eget tak. Om folkrörelsebyggnader i Jämtlands län. I HUR, nr 4. (1991)

Karlsson, B. (red.): Hus att hålla till i. Om nykterhetsrörelsens samlingslokaler. (1980)

Melin, Carl: Hus med dubbel ingång. (1960)

Rolén, Mats: Jämtlands och Härjedalens historia, femte delen. (1990)

Sundin, Bosse: Folkrorelsernas genombrottstid. I Östersunds historia, del 3. (1986)

Nykterhetsrörelsens kulturverksamhet

Logerna hade inte bara nykterhet på sitt program, utan även en rad kulturaktiviteter. I många byar var det logen som stod för byns nöjesliv. Logen kunde ha ett bibliotek och arrangerade studiecirklar, föreläsningar, teater, dans och bio.

Uppgift

Undersök en nykterhetsloges verksamhet. Hur stor del av verksamheten bestod av rena nykterhetsarrangemang och hur stor del var kultur/nöjesverksamhet? Förändras utbudet över tiden? Vilka filmer visades? Vilka teaterpjäser spelades? När tilläts dans på programmet? Vem skötte biblioteket och vem fick låna? Vilka ämnen läste man i cirkelform och vart åkte man på utflykt? Frågorna är många, du kommer säkert på flera.

Källor

Logearkiv. (Föreningsarkivet)

Litteratur

Hellspång, Mats: Korset, fanan och fotbollen. Folkrörelsernas kulturmiljö i ett jämförande perspektiv. (1991)

Kvinnor inom nykterhetsrörelsen

I Jämtlands län fick nykterhetsrörelsen sitt stora genombrott i början av 1880-talet, och med tiden kom Jämtlands län att kallas "det förnämsta goodtemplarlandet i världen". Många kvinnor kom att engagera sig i nykterhetsfrågan och blev medlemmar i en loge. Vid förbudsomröstningen 1922 var det en majoritet av kvinnorna som röstade för ett alkoholförbud.

Uppgift

Undersök tiden från 1882 fram till 1922, då förbudsomröstningen hölls. Undersök kvinnornas roll och inflytande i en loge. Fick kvinnorna sitta med i logens styrelse och vilka uppdrag fick de där, ordförande eller sångledare? Vilka kvinnor var det som fick uppdrag i styrelsen? Hade de något yrke, var de från byn/samhället eller inflyttade, gifta eller ogifta? Förändras den kvinnliga representationen under tiden, ökar eller minskar inflytandet?

Källor

IOGT-NTO i Jämtlands läns arkiv: protokoll, matriklar, årsberättelser. (Föreningsarkivet)
Olika nykterhetslogers arkiv. (Föreningsarkivet)

Litteratur

Hellspång, Mats: Korset, fanan och fotbollen. Folkrörelsernas kulturmiljö i ett jämförande perspektiv. (1991)

Rolén, Mats: Jämtlands och Härjedalens historia, femte delen. (1990)

Flitiga flickor - föreningsfinansiärer?

En god ekonomi var och är förutsättning för att folkrörelserna/föreningarna skulle kunna driva sin verksamhet. Det behövdes pengar för att bygga en samlingslokal, avlöna pastor eller agitator, skänka pengar till mission eller för att trycka flygblad. Idag får många föreningar bidrag till sin verksamhet, men hur finansierades verksamheten vid sekelskiftet?

Uppgift

Undersök några föreningar, kanske i din hemort, där räkenskaperna finns bevarade. Hur finansierades verksamheten? Var det via medlemsavgifter, gåvor, insamlingar, dagsverken, basarer eller fester? Undersök också vilken roll som syföreningen/kvinnogillet spelade för ekonomin. Hur stor del av den totala ekonomin stod syföreningen med sin verksamhet för?

Källor

Olika föreningsarkiv: räkenskapshandlingar, protokoll, årsberättelser m.m. (Föreningsarkivet)

Litteratur

Hellspong, Mats: Korset, fanan och fotbollen. Folkrörelsernas kulturmiljö i ett jämförande perspektiv. (1991)

Rolén, Mats: Jämtlands och Härjedalens historia, femte delen. (1990)

Facket som social institution

Fackföreningarna har inte bara arbetat för bättre löner och arbetsmiljö. Tidigare fungerade fackföreningarna även som sociala institutioner med bl a sjuk- och begravningskassor, insamlingar till anhöriga m.m.

Uppgift

Undersök en fackförenings verksamhet. Vilka mål arbetade man för när det gällde sociala frågor? Hur finansierades sjuk- och begravningskassorna? Vad samlade man in pengar till förutom sjuk- och begravningskassan?

Källor

Välj ut någon fackförening och undersök dess protokoll och räkenskaper. (Föreningsarkivet)

Litteratur

Hellspong, Mats: Korset, fanan och fotbollen. Folkrörelsernas kulturmiljö i ett jämförande perspektiv. (1991)

Bönhus, ordenshus och folkets hus

Att ha en egen lokal att samlas i var för många föreningar en förutsättning för att kunna driva sin verksamhet. Att hyra en lokal var ibland inte så lätt. På landsbygden saknades lokaler och de som fanns hyrdes inte alltid ut till de nya rörelserna.

För att kunna samlas fick föreningen bygga ett eget hus. Föreningen samlade in pengar via fester och basarer, medlemmarna kunde skänka mark, virke och ideellt arbete till bygget. Ibland bildades en ekonomisk förening för ändamålet.

Uppgift

Följ en förenings protokoll och räkenskaper och undersök diskussionerna kring bygget. Vilken funktion skulle huset fylla, vilka lokaler behövde man? Hur skulle huset se ut, anlätades en arkitekt, användes typritningar eller byggde man efter eget huvud? Hur uppfördes huset, vem stod för arbetskraft och material? Hur finansierades bygget, via insamlingar eller en ekonomisk förening? När invigdes huset? Vilka aktiviteter hölls sedan

i huset?

Källor

Protokoll och räkenskaper från några föreningar (kanske från din hemort). Välj gärna några föreningar från de olika rörelserna som kanske även bildat en byggnadsförening. (Föreningsarkivet)

Litteratur

Almqvist, T. m fl: Vad folket byggde. Ett utkast till folkrörelsernas byggnadshistoria. (1979)

Elmgren, A., Karlsson G. och Kilbom K.: Vi har byggt oss eget hus. Händelser och hågkomster utgivna med anledning av Folkets hus-föreningarnas riksorganisations 25-årsjubileum år 1957. (1957)

Hansen, Kjell: Folkrörelsebyggnader i Krokoms kommun. I Föreningsinventering i Krokoms kommun. Rapport i Föreningsarkivet. (1985)

Hansen, Kjell: Folkrörelsebyggnader i Östersunds kommun. Rapport i Föreningsarkivet. (1985)

Hansen, Kjell: Under eget tak. Om folkrörelsebyggnader i Jämtlands län. I HUR, nr 4. (1991)

Hellspång, Mats: Korset, fanan och fotbollen. (1991)

Karlsson, B. (red.): Hus att hålla till i. Om nykterhetsrörelsernas samlingslokaler. (1980)

Larsson, Maria: Folkrörelsebyggnader i Bergs kommun. Rapport i Föreningsarkivet. (1991)

Lindahl, G.: Högkyrkligt, lågkyrkligt, frikyrkligt i svensk arkitektur 1800-1950. (1955)

Lundström, Catarina: Folkrörelsebyggnader i Härjedalens kommun. Rapport i Föreningsarkivet. (1990)

Dopstriden i Myssjö kyrka 1881

1859 bildades en baptistförsamling i Kövra i Myssjö socken. Med tiden kom församlingen att bli den största på den jämtländska landsbygden. 1879 döptes inte mindre än 79 personer under det så kallade "Bogenska ovädret" och 1880 var 12% av socknens befolkning medlemmar i församlingen.

Att döpa sig och bli medlem i en baptistförsamling innebar att man tog avstånd från den kristna syn som kyrkan predikade. 1881 hölls en diskussion i Myssjö kyrka om dopet och synen på andra frågor som skilde baptisterna från den svenska kyrkan. Tio präster och en baptistpastor diskuterade i sex timmar inför en fullsatt kyrka.

Uppgift

Försök att bilda dig en uppfattning om hur prästerna i Myssjö/Oviken reagerade på de framgångar som baptistförsamlingen rönt. Hur reagerade den övriga befolkningen och hur reagerade/agerade baptisterna gentemot präster och sockenbor? Undersök om det fanns en konflikt mellan baptisterna och kyrkan. Hur yttrade den sig och på vilket plan?

Fortsatte medlemmarna i baptistförsamlingen att vara medlemmar i svenska kyrkan eller försökte de att begära utträde?

Hur var diskussionerna på kyrkostämman om baptisterna eller fördes inga diskussioner? Hela konflikten sägs ha kulminerat i den diskussion som hölls i Myssjö kyrka 1881, men hur var stämningarna efter debatten?

Källor

Myssjö baptistförsamlings arkiv: protokoll, matriklar, verksamhetsberättelser. (Föreningsarkivet)

Myssjö kyrkoarkiv: kyrkostämmoprotokoll, husförhörslängder. (Landsarkivet)

Backman, Anders; personarkiv. (Landssarkivet)

Stadling, Jonas; personarkiv. (Landsarkivet)

Litteratur

Backman, Anders: Ett minnesblad vid Myssjö baptistförsamlings 50-års högtid den 3 okt. 1909. (1909)

Larsson, Maria: Myssjö baptistförsamling. I HUR, nr 4. (1991)

Sahlberg, C-E.: Frikyrka och väckelse i Jämtlands län 1850-1940. (1982)

Den röda fanan har inte alltid varit röd

Idag associerar vi röda fanor till arbetarrörelsen, men fanorna har inte alltid varit röda. I folkrörelsernas början kunde en fackföreningsfana vara vit eller blå och ett nykterhetsstandar kunde vara rött. En fana var dyr att tillverka men den var också en viktig markering av föreningens betydelse.

Uppgift

Studera protokoll från några fackföreningar och nykterhetsloger och sök uppgifter om när de beslöt att anskaffa en fana eller ett standar. Vilka diskussioner föregicks anskaffandet? Vilken färg skulle fanan ha? Vilka symboler skulle fanan eller standaret förses med? Skulle fanan tillverkas av medlemmarna själva eller skulle den beställas från en ateljé? Vad kostade en fana att tillverka? När blev den röda färgen självklar för arbetarrörelsens medlemmar och den blå för nykterhetsrörelsens medlemmar?

Källor

Folkrörelsernas samling av fanor och standar. (Föreningsarkivet)

Protokoll och räkenskaper från några fackföreningar och nykterhetsloger.

(Föreningsarkivet)

Litteratur

Den bars främst i vårt led. En bok om fanor och standar. Folkrörelsernas arkiv i Gävleborgs län. (1984)

Ek, Sven B.: Med fanorna för folket. Skrifter från Etnologiska föreningen i Västsverige. 10. (1991)

Hellspong, Mats: Korset, fanan och fotbollen. Folkrörelsernas kulturmiljö i ett jämförande perspektiv. (1991)

Lindström-Arver, Gun: Röda fanor på första maj. Om symbolvärdet hos arbetarrörelsens röda fanor. C-uppsats i etnologi. Högskolan i Östersund. (stencil)(1993)

Lindström-Arver, Gun: Under vajande fanor. I HUR, nr 4. (1991)

Thor, C.: Med fanorna i täten. Folkrörelsernas arkiv i Örebro län. (1987)

Vår röda fana har inte alltid varit röd. Folkrörelsearkivet i Helsingborg. (1986)

IDROTTSHISTORIA

Gunder Hägg diskvalificerad!

Gunder Hägg, född i Hemsjö, Bräcke 1918 men uppvuxen i Albacken, Hällesjö, slog igenom som löparstjärna på medeldistanserna 1500 - 5 000 meter i slutet av 1930-talet. Kring Hägg uppstod en formidabel publikhysteri. Den kanske kan jämföras med 1970-talets "Stenmarksfeber".

Gunder Häggs verkliga storhetstid inföll åren 1941-45 då han slog världsrekord nästan "på beställning". Eftersom en stor del av omvärlden befann sig i krig tävlade Hägg mest inom Sverige, vanligen i hård konkurrens med sin ständige antagonist Arne Andersson. Hägg och Andersson lockade väldiga publikskaror till idrottsarenorna, till glädje för klubbkassörerna men också - skulle det visa sig - för dem själva. Eftersom dåtidens amatörregler var mycket stränga doldes löparnas gager av begrepp som reseersättningar, hederspriser och traktamenten. Eller också betalades pengar "under bordet". Penningrullningen tog emellertid så uppseendeväckande former att Svenska idrottsförbundet hösten 1945 såg sig tvunget att gripa in. Man gjorde en utredning, som slutade med att Hägg, Andersson och

ytterligare ett par kända löpare diskvalificerades på livstid. Historien blev mycket uppmärksammasad och en präktig skandal för idrottsrörelsen.

Uppgift

Vilka konsekvenser fick Hägg-räfstén för idrottsrörelsen i Jämtlands län? Hur stora ersättningar hade Hägg och de andra stjärnorna fått när de tävlade i Östersund? Hur mottogs räfstén i länets lokaltidningar? Tog man ställning för eller mot idrottsmännen?

Källor

Hägg-räfsténs återverkningar inom länets idrottsrörelse kan belysas av protokollen från Jämtland-Härjedalens idrottsförbund vintern 1946. Länsidrottsförbundet är en "paraplyorganisation" där de olika specialförbunden - t ex friidrotten - ingår. (Föreningsarkivet) ÖP och LT på mikrofilm. (Länsbiblioteket)

Litteratur

En kort historik om Gunder Hägg finns t ex i Rolén, Mats: Jämtlands och Härjedalens historia, femte delen. (1990)

Om idrottsrörelsens uppbyggnad och framväxt kan läsas i Lindroth, Jan: Idrottens väg till folkrörelse. (1975).

Häggs storartade framgångar på löparbanorna kan följas i idrottens årsböcker, som finns på större bibliotek.

Gunder Hägg har också utgivit två memoarböcker, 1943 respektive 1990. I dessa ger Hägg sin syn på karriären och berättar personligt om stora och små upplevelser.

När började jämtarna spela ishockey?

Ishockey är en relativt ung sport i våra bygder. När fick den organiserade former i vårt län?

Uppgift

Tag reda på när ishockey blev etablerad i Jämtlands län! Vilka var de första "storlagen"? Vilket lag vann det första distriktsmästerskapet?

Källor

Jämtland-Härjedalens idrottsförbunds arkiv: årsberättelser. (Föreningsarkivet)

Litteratur

Jämtland-Härjedalens idrottsförbund. 50 år 1908-1958. (1958)

Östersund - en OS-stad?

Östersund har vid flera tillfällen förgäves ansökt om att få anordna olympiska vinterspel.

Man verkar fortfarande inte ha givit upp hoppet!

Uppgift

Hur många gånger har Östersund försökt få arrangera vinter-OS? Vilka samarbetspartners har man haft? Hur har (i stora drag) OS-kampanjerna sett ut?

Källor

OS-kommittéernas handlingar. (Östersunds kommunarkiv)

Intervju med Nils H Lundgren, maskinskrift. (Föreningsarkivet)

Gör gärna egna intervjuer med personer som varit involverade i OS-kampanjerna.

Litteratur

Rolén, Mats: Jämtlands och Härjedalens historia, femte delen. (1990)

